

Po ponad pięciu latach od uchwalenia ustawy o kulturze fizycznej, Rada Ministrów wydała rozporządzenie w sprawie uprawiania alpinizmu (Dziennik Ustaw z 2001 roku numer 145, pozycja 1624). Rozporządzenie weszło w życie dwa tygodnie od daty ogłoszenia, a datowane jest na 27 listopada 2001 r. Warto zdać sobie sprawę, że jest ono obowiązującym aktem prawnym.

Analiza stanu prawnego

Chciałbym odnieść się do problematyki zawartej w rozporządzeniu. Jednak niniejszy artykuł nie ma być kolejnym głosem w dyskusji nad zasadnością i sensownością tworzenia tego typu regulacji prawnej. Celem jaki sobie stawiam, jest analiza aktualnego stanu prawnego oraz wskazanie implikacji prawnych, jakie z niego wynikają dla osób uprawiających ten sport.

Na początku wypada zakomunikować, z natury niepokornej rodzinie miłośników ekstremy, że oto są przepisy określające zasady uprawiania alpinizmu i ustanawiające sankcje za ich nieprzestrzeganie. Rozporządzenie określa szczególne zasady bezpieczeństwa podczas uprawiania alpinizmu oraz reguluje wszystkie kwestie formalne związane z prawem do wspinania się począwszy od obitych dróg skałkowych, skończywszy na uprawnieniach do kierowania wyprawami wysokogórskimi. Niestety nie zawiera słownika definicji legalnych takich terminów jak np.: droga ubezpieczona. Czy droga zaopatrzona w ring zjazdowy jest drogą ubezpieczoną, czy może droga z ringiem i kompletem przelotów będzie taką drogą? To, co dla wspinacza wydaje się oczywiste, wcale nie musi być równie oczywiste dla funkcjonariusza policji, któremu przyjdzie egzekwować prawo.

Polski Związek Alpinizmu otrzymał wyłączone prawo do nadawania uprawnień w zakresie wspinaczki poprzez wydawanie kart stwierdzających poziom wyszkolenia jej posiadacza, a co za tym idzie, jego uprawnień do wspinania się.

Zostały ustalone następujące rodzaje kart:

A. Karta wspinacza - warunkami jej otrzymania są: ukończenie 12 roku życia i ukończenie kursu wspinaczkowego. Uprawnia do wspinania się w rejonach skałkowych nie mających charakteru wysokogórskiego. Ponadto pełnoletni posiadacz tej karty może wspinąć się z osobami nie mającymi żadnych uprawnień, o ile ukończyły one 16 rok życia.

B. Karta taternika - warunkami jej otrzymania są: ukończenie 16 roku życia i ukończenie kursu taternickiego. Uprawnia do wspinania się w rejonach skałkowych i wysokogórskich bez ograniczeń. Ponadto pełnoletni posiadacz karty może kierować zgrupowaniami wspinaczkowymi poza rejonami wysokogórskimi oraz może wspinąć się z pełnoletnimi osobami nie mającymi żadnych uprawnień.

Liczby tych osób rozporządzenie nie określa. Z pewnością nie może to być duża liczba, a z charakteru wspinaczki można wnioskować, że powinna być to tylko jedna osoba, będąca członkiem zespołu.

W warunkach otrzymania karty nie wymieniono obowiązku posiadania karty wspinacza i co za tym idzie ukończenia kursu wspinaczkowego. Jest to nieścisłość. Praktyka w tej kwestii od wielu lat jest inna, dlatego de lege ferenda powinna być ujęta ściśle w rozporządzeniu.

C. Karta taternika zwyczajnego - warunkami jej otrzymania są: ukończenie 21 roku życia, posiadanie karty taternika przez co najmniej 3 lata oraz przebycie co najmniej 30 dróg wspinaczkowych latem, 20 dróg zimą, 20 dróg poza Tatrami w tym co najmniej 5 dróg w górach typu lodowcowego. Karta uprawnia do wspinania się w skałach i górach bez ograniczeń oraz do kierowania zgrupowaniami wspinaczkowymi i wyprawami alpinistycznymi bez ograniczeń.

D. Karta taternika jaskiniowego - warunkami jej otrzymania są: ukończenie 18 roku życia, ukończenie kursu taternictwa jaskiniowego. Uprawnia do wspinania się w skałach, górach i jaskiniach bez ograniczeń oraz do kierowania zgrupowaniami wspinaczkowymi i jaskiniowymi poza rejonem gór wysokich.

E. Karta zwyczajnego taternika jaskiniowego - warunkami jej otrzymania są: ukończenie 21 roku życia, posiadanie karty taternika jaskiniowego przez 3 lata, udział w 30 przejściach jaskiniowych latem, 20 zimą, w tym chociaż 2 w terenie wysokogórskim. Uprawnia do wspinania się w skałach, górach, jaskiniach bez ograniczeń, do kierowania zgrupowaniami i wyprawami jaskiniowymi bez ograniczeń oraz do kierowania zgrupowaniami wspinaczkowymi ale tylko na terenie Tatr.

F. Karta narciarza wysokogórskiego - warunkami jej otrzymania są: posiadanie co najmniej karty taternika lub taternika jaskiniowego i ukończenie kursu narciarstwa wysokogórskiego. Pozwala na uprawianie narciarstwa w terenie, w którym niezbędne do tego są umiejętności alpinistyczne.

G. Karta ekipera PZA - warunkami jej uzyskania są: ukończenie 18 roku życia, posiadanie co najmniej karty wspinacza i ukończenie specjalistycznego szkolenia w zakresie alpinizmu. Uprawnia do osadzania i kontroli stałej asekuracji alpinistycznej w skałach.

Osadzanie stałej asekuracji przez osoby nie posiadające takiej karty jest zabronione. Zakaz nie jest ujęty wprost w rozporządzeniu, ale można go wywnioskować z przepisów o ekiperze.

Organem właściwym do wydawania powyższych kart jest zarząd PZA lub z jego upoważnienia zarządy klubów alpinistycznych.

Uprawnienia wynikające z posiadania kart mogą zostać zawieszane lub cofnięte na podstawie prawomocnego orzeczenia sądu powszechnego lub sądu koleżeńskiego PZA stwierdzającego: naruszenie zasad alpinizmu; przekroczenie uprawnień wynikających z karty; utratę uprawnień, które stanowiły podstawę nadania; naruszenie obowiązków ekipera PZA. Organem odwoławczym w tych sprawach jest Prezes Urzędu Kultury Fizycznej i Sportu.

Rozporządzenie jasno określa też zasady egzaminacyjne na karty. Egzamin będzie składał się z dwóch części: praktycznej - obejmującej sprawdzian z zakresu znajomości sprzętu i umiejętności posługiwania się nim oraz z zakresu pokonywania trudności technicznych w terenie; teoretyczny - obejmie zasady bezpieczeństwa, metody pokonywania trudności terenowych, znajomość sprzętu, podstawy terenoznawstwa. Oceniać będzie trzyosobowa komisja, w której składzie będzie co najmniej jeden trener lub instruktor określonej dyscypliny alpinizmu. Aby otrzymać kartę trzeba zwrócić się do zarządu PZA z wnioskiem i dołączyć do niego: dokumenty potwierdzające spełnienie wymogów, od których jest uzależnione jej wydanie; zgodę przedstawiciela ustawowego jeżeli nie jest się pełnoletnim; zaświadczenie lekarskie o braku przeciwwskazań do uprawiania alpinizmu.

Wydaje się, że zaświadczenie lekarskie powinno być wymagane przed dopuszczeniem do poszczególnych kursów. Źle się też stało, że nie przewidziano możliwości zdawania egzaminów bez konieczności odbywania kosztownych kursów. To zamyka drogę samoukom i zmusza do wydawania sporych pieniędzy, których mogą nie mieć. Pozostawiam to jako postulat de lege ferenda.

Rozporządzenie ex lege, czyli z mocy prawa, nadaje odpowiednio: ratownikom TOPR i GOPR karty taternika, taternika jaskiniowego i narciarza wysokogórskiego, natomiast starszym ratownikom TOPR i GOPR karty taternika zwyczajnego i zwyczajnego taternika jaskiniowego.

Jest to wyjątek od ogólnej zasady powszechnego obowiązku składania egzaminów na karty. Postanowienia dotyczące uprawnień ratowników i ich zbieg z innymi rodzajami uprawnień wspinaczkowych, powinny znaleźć rozstrzygnięcie w aktach regulujących działalność TOPR i GOPR.

Jeśli chodzi o karty, które zostały wydane przed wejściem rozporządzenia w życie nie tracą swojej ważności. Posiadacze karty taternika, taternika zwyczajnego oraz karty taternika jaskiniowego i zwyczajnego taternika jaskiniowego stają się odpowiednio posiadaczami: karty taternika, taternika zwyczajnego, taternika jaskiniowego i zwyczajnego taternika jaskiniowego w rozumieniu tego rozporządzenia. Natomiast karta taternika samodzielnego i samodzielnego taternika jaskiniowego stają się odpowiednio kartą taternika i kartą taternika jaskiniowego.

Trzeba postawić pytanie co z osobami, które nie posiadają żadnej z kart? Dla nich ustawodawca przewidział prawo tylko do: wspinania się na obiektach sztucznych; wspinania się w skałach na drogach obitych; poruszania się w jaskiniach, w których pokonywanie trudności terenowych nie wymaga posługiwania się sprzętem i co za tym idzie jego znajomości; uprawiania narciarstwa na trasach odpowiednio przygotowanych. Pamiętać też należy o możliwościach wspinania w towarzystwie osoby posiadającej kartę, które przedstawiłem wyżej.

Pozostałe paragrafy rozporządzenia odnoszą się do zasad bezpieczeństwa w alpinizmie. I tak w § 18,19,20 czytamy, że osoby organizujące lub uprawiające alpinizm są zobowiązane do: podejmowania działalności po wcześniejszym zapoznaniu się z rejonem działania, w tym z zasadami powrotu i odwrotu; niepodejmowania działalności bez przygotowania kondycyjnego uczestników; przestrzegania ogłaszanych alarmów lawinowych i innych ostrzeżeń; pozostawiania i aktualizowania informacji o planowanej działalności i trasie powrotu w miejscach do tego przeznaczonych; prowadzenia działalności z użyciem sprzętu alpinistycznego, który posiada atest UIAA i jest sprawny technicznie; uprawiania wspinaczek w górach i w jaskiniach wyłącznie w kaskach ochronnych; włączenia się do akcji ratowniczych prowadzonych w rejonie ich działania i podporządkowywanie się poleceniom ratowników, pracowników parków i funkcjonariuszy innych służb państwowych; respektowania wyłączeń lub ograniczeń dotyczących eksploracji danych terenów.

Powyższe wyliczenie nie jest enumeratywne, czyli wszelkich innych zasad bezpieczeństwa, nie wymienionych w akcie należy również przestrzegać. Skoro nie można wspiąć się przy użyciu niesprawnego sprzętu i nie posiadającego atestu UIAA, to tym bardziej nie wolno wspiąć się bez sprzętu, czyli nie wolno żywcować.

Ustawodawca wprowadził obowiązek używania kasku w górach i jaskiniach. A co ze wspinaczką skalną? Czy na skałach też trzeba mieć kask? Skoro wymieniono góry i jaskinie a skał nie, to nie trzeba. Jednak kursantów szkoli się w kaskach, bo takie są zasady bezpieczeństwa. W mojej opinii wspinaczka na skałach bez kasku będzie naruszeniem zasad bezpieczeństwa, ale w świetle obecnych przepisów nie można za to karać.

Oczywiście trudno powiedzieć co należy uznać za dobrą kondycję. Czy w dobrej kondycji będzie osoba, która biega przysłowiowe 1000 m poniżej 3 min 30 sekund? Czy może w dobrej kondycji będzie osoba, która trasę schronisko przy Morskim Oku - szczyt Rysów pokonuje w 2h? Ale nie należy być złośliwym, poprzestańmy na tym, że na pewno w dobrej kondycji nie będzie delikwent, który idzie w góry po wypiciu alkoholu. Egzekucja przepisów dotyczących zasad bezpieczeństwa budzi wątpliwości. Przepisy regulujące działalność TOPR, GOPR oraz Służb Parków Narodowych nie nakładają na te jednostki obowiązku lub uprawnienia, do kontroli ich przestrzegania. Na mocy ustawy o policji, to

przede wszystkim policja jest zobowiązana do egzekucji tych postanowień. Jednak z przyczyn oczywistych nie będzie w stanie wywiązać się z tego obowiązku. Wprawdzie służby parkowe współpracują z policją, ale w sprawach przestępstw i wykroczeń z zakresu ochrony przyrody. Na dzień dzisiejszy istnieje uzasadniona obawa, że ta część przepisów rozporządzenia pozostanie martwą literą prawa, gdyż ich egzekucja nie będzie miała miejsca.

Rozporządzenie obarcza, posiadających odpowiednie uprawnienia, organizatorów, kierowników wypraw i zgrupowań obowiązkiem bezpiecznego ich przeprowadzenia. Natomiast za bezpieczeństwo podczas kursów odpowiedzialni są organizatorzy oraz wyznaczeni przez nich kierownicy szkolenia, którzy posiadają uprawnienia instruktora lub trenera właściwej dyscypliny alpinizmu. Również liczba osób przypadająca podczas szkolenia na jednego instruktora została podana w rozporządzeniu.

Na podstawie rozporządzenia będzie można ukarać grzywną instruktora lub organizatora za naruszenie zasad bezpieczeństwa, nawet jeśli nikt nie poniósł z tego tytułu szkody. Natomiast na tych samych przepisach poszkodowany kursant nie może opierać swoich roszczeń skierowanych do obu. Kwestia odpowiedzialności prawnej instruktora i organizatora kursu za szkodę wyrządzoną kursantowi, to zagadnienie prawa cywilnego i zasługuje na osobny artykuł.

Jeżeli chodzi o kierownika wyprawy, to może również zostać ukarany grzywną za naruszenie zasad bezpieczeństwa. Natomiast gdyby wyrządził komuś szkodę w związku z naruszeniem tych zasad, to odpowie za nią na gruncie prawa cywilnego. Naturalnie rodzaje i zasady odpowiedzialności kierownika wyprawy a organizatora i instruktora będą inne. W wypadku tego pierwszego nie można mówić o stosunku umownym między nim a uczestnikami wyprawy. Natomiast z pewnością taki stosunek istnieje między organizatorem kursu a kursantem z drugiej strony.

Niezwykle istotnym obowiązkiem nałożonym na osoby organizujące lub uprawiające alpinizm jest obowiązek ubezpieczenia od następstw nieszczęśliwych wypadków (§ 19 ust. 2).

Przepis ten jest niekompletny. Nie określa minimalnej wysokości ubezpieczenia i nie nakłada obowiązku ubezpieczenia od ewentualnej akcji ratowniczej, co w moim przekonaniu powinno być ujęte. To i tak nie zmienia faktu, że na dzień dzisiejszy wspinaczka bez ubezpieczenia jest łamaniem obowiązującego w Polsce prawa, bez względu na to gdzie się wspinamy. Przypominam, że nasze prawo obowiązuje polskich obywateli wszędzie, nawet gdyby wspinali się na Księżycu!

Za naruszenie zasad bezpieczeństwa w zakresie kultury fizycznej przewidziana jest kara grzywny, na mocy art. 57 ust. 2 ustawy o kulturze fizycznej.

Bogusław Magrel
Polski Klub Alpejski